

Een soepele overgang van voorschool naar basisschool

*Het is voor kinderen en ouders een belangrijke stap: naar de 'grote' school gaan.
Hoe kun je ervoor zorgen dat alle kinderen een soepele overgang ervaren?*

De meeste kinderen wennen snel in de kleuterklas. Maar niet allemaal. Sommige leerlingen voelen zich onzeker, omdat zij de regels niet kennen. Ze durven in de kring niets te zeggen en reageren nauwelijks als de leraar een vraag stelt of opdracht geeft. In dit artikel verkennen we hoe je hen helpt met de overgang. Wat is er uit literatuur bekend, welke goede voorbeelden zijn er? Suggesties voor alle vormen van kinderopvang komen aan bod. Deze suggesties zijn soms gemakkelijker te realiseren als kinderopvang en school in hetzelfde gebouw zitten, zoals bij een Integraal Kindcentrum (IKC). Samenwerkingspartners in de voor- en vroegschoolse educatie (vve) hebben dikwijls al afspraken. Dat wil niet zeggen dat het alleen voor vve-kinderen gunstig is als er een soepeler overgang is. Dat geldt voor alle kinderen.

Een kindvriendelijke overgang

Een gedegen voorbereiding op de basisschool is van belang. Als er zo min mogelijk breuklijnen zijn tussen voorschool en school heeft dat positieve effecten:

- Kinderen voelen zich snel thuis in de nieuwe klas en krijgen wat zij nodig hebben.
- Ouders bouwen een vertrouwensrelatie op met de nieuwe leraar.
- Professionals zijn gebaat bij continuïteit in de ontwikkeling van kinderen.

De theorie

Bronfenbrenner en Morris (1998) ontwikkelden een systeemtheorie waarin zij benadrukken dat het starten op een school binnen diverse sociaal-culturele contexten vorm krijgt. Bij de overstap van een voorschoolse voorziening naar de basisschool zijn vanuit die theorie diverse factoren van belang voor een kindvriendelijke overgang. Deze zijn gerelateerd aan 1) het kind, 2) het gezin en 3) beide voorzieningen (voorschool en basisschool). De relaties tussen deze drie zijn van invloed op de doorgaande lijn tussen voorschool en school. Alle betrokkenen, dus buiten de professionals ook ou-

ders en kind, kunnen eraan bijdragen dat een kind een goede start heeft op de basisschool. Hierna ga ik nader in op de relaties tussen:

1. voorschool/school en ouders;
2. voorschool/school en kinderen;
3. voorschool en school.

Relatie tussen voorschool/school en ouders

Het is belangrijk om als (voor)school meteen bij het allereerste contact te investeren in de relatie met ouders en verwachtingen af te stemmen. Sluit daarbij aan bij wensen en mogelijkheden van ouders. Ouders die zich gehoord en gezien weten, ontwikkelen vertrouwen en zullen daardoor ook bij lastige kwesties het gesprek durven aangaan met de (voor)school.

Het is belangrijk om als (voor)school meteen bij het allereerste contact te investeren in de relatie met ouders

Als het zelfvertrouwen én de kennis van ouders versterkt worden, kunnen zij hun kinderen beter helpen met de overstap naar de basisschool (Giallo et al., 2010). Het kan gaan om praktische kennis, zoals wat kinderen dragen tijdens gymnastiekles, hoe het lunchbeleid is, wat er getrakteerd mag worden, hoe het werkt met ziek melden enzovoort. Voorschool en school kunnen ouders daarnaast ook suggesties geven over de manier waarop zij hun kind kunnen voorbereiden op groep 1. Bijvoorbeeld: kijk samen thuis naar filmpjes over de basisschool, oefen alvast met kleuren, oefen de dagen van de week. Dat bevordert de 'schoolrijpheid' van het kind. Bovendien kunnen ouders daardoor een grotere betrokkenheid ervaren gedurende de eerste tijd op de basisschool. Heldere informatie aan ouders over het overgangsproces draagt bij aan een goede samenwerking met

ouders. Het is van belang dat ouders en voorschool informatie over het kind delen met de school. Zij zijn gelijkwaardig, hebben elk een ander perspectief en vullen elkaar aan. Zo kan een goed beeld van het kind ontstaan bij de school.

Het gaat niet altijd goed bij de overstap. Soms weigeren ouders het overdrachtsdossier aan de school te geven. Er is dan al een en ander voorgevallen. Wellicht is er gebrekkige communicatie met de voorschool. Onvoldoende communicatievaardigheden van professionals of onduidelijke afspraken over verantwoordelijkheden kunnen hier debet aan zijn.

Ouders van een kind met speciale onderwijsbehoeften weten dat een prettige schooldag afhankelijk is van de manier waarop een professional de zorg voor hun kind vormgeeft. Zij kunnen, desgewenst samen met de kinderopvang, afspraken maken over extra ondersteuning van hun kind op de basisschool.

Relatie tussen voorschool/school en kinderen

Kinderen zijn gebaat bij nabijheid, geborgenheid, genegenheid en heldere en open communicatie met de professional. Veiligheid en geborgenheid zijn voorwaarden voor leren en hebben een positief effect op de schoolloopbaan.

Pedagogisch medewerkers en leraren kunnen kinderen helpen sociale vaardigheden te ontwikkelen en te leren omgaan met 'spannende' situaties. Dat maakt het voor hen gemakkelijker om een plek te vinden op de basisschool.

Het is voor kinderen belangrijk dat zij goed worden voorbereid op de school en dat zij geleidelijk kunnen wennen aan de school en nieuwe leraar. Het is voor alle kinderen een goed idee om ze bij een eerste ontmoeting met de nieuwe leraar rustig te laten wennen aan een lege klas. Zij kunnen dan alvast zien waar zij komen te zitten.

Wat ook emotionele veiligheid en vertrouwen kan bieden, is een duo-overstap. Hierbij starten kinderen/vrienden tegelijkertijd op de basisschool. De wensperiode daaraan voorafgaand maken ze eveneens samen door. Bij de groepsindeling op school kan rekening gehouden worden met vriendschappen. Een afscheidsritueel op de voorschool is van groot belang, omdat het voor duidelijkheid zorgt. Het kind dat weggaat, krijgt bijvoorbeeld een kaart/brief/plakboek, er wordt een afscheidslied gezongen, het kind trakteert, er zijn slingers in de klas, de peuters lopen met het kind gezamenlijk naar de kleuterklas (mits in hetzelfde gebouw). Aansluitend daarop kan de basisschool een welkomstritueel instellen, met bijvoorbeeld een versierde stoel, de naam van het kind duidelijk bij de kapstok en op zijn stoel, een ouder kind ('maatje') dat het kind wegwijs maakt. Verder kunnen nieuwe kinderen een plaat meekrijgen met foto's en

namen van klasgenoten. Dat ondersteunt ouders thuis bij het praten over school met hun kind. Herkenbaarheid en duidelijkheid zijn voor de aanstaande kleuter belangrijk, dus het helpt als aanpak, aanbod en handelen van de pedagogisch medewerker en de leraar op elkaar aansluiten (mits haalbaar in de praktijk).

Samen kijken naar kinderen schept een band

Relatie tussen voorschool en school

Onbekend maakt onbemind, dus een relatie tussen voorschool en school start met een kennismaking. Bij elkaar gaan kijken kan leiden tot afstemmen en samenwerken. Belangrijk is dat de professionals respect hebben voor elkaars werk. Informele contacten, de gesprekken 'over het hekje', kunnen daarbij helpen. Samen kijken naar kinderen en over hen praten schept een band en verheldert over welke competenties beide partijen beschikken.

Voorwaarden voor samenwerking voorschool-school

- *elkaar kennen (locaties bij elkaar in de buurt hebben dan een voordeel);*
- *overlegmomenten ver vooruitplannen;*
- *facilitering van afstemming en overleg;*
- *gelijkwaardigheid van voorschool en school is het uitgangspunt;*
- *afspraken zijn vastgelegd en worden geëvalueerd.*

Overdracht

Een adequaat overdrachtdossier speelt een essentiële rol bij de overgang. In veel gemeenten bestaan afspraken over de aard van de informatie en de wijze waarop die wordt overgedragen. Dit geldt met name voor vve, maar steeds vaker zijn er gemeentelijke afspraken, ook voor niet-vve-instellingen. Bij de overdracht is het niet alleen van belang om de ontwikkeling van het kind te beschrijven, maar ook wat het kind prettig vindt en hoe de ouders thuis met het kind omgaan. Er hoeft niet altijd contact te zijn tussen kinderopvang en school; sommige ouders regelen het liever zelf. In dat geval kan de kinderopvang ondersteunen bij de

overgang door informatie over basisscholen te geven en over de wijze van inschrijving en kennismaking. Voor kinderen die meedoen aan voorschoolse educatie, is er meestal een warme overdracht tussen voorschool en school. Daarbij is het raadzaam een driehoeksgesprek te voeren tussen voorschool, school en ouder.

Gezamenlijke taal

Voor voorschool en school is het belangrijk om een gezamenlijke taal ontwikkelen, met name om de ontwikkeling van een kind op de verschillende domeinen te kunnen omschrijven. Het gebruik van hetzelfde kindvolgsysteem, zoals KIJK!, zorgt voor inhoudelijke afstemming, want professionals gebruiken dan dezelfde termen om de ontwikkeling te duiden. Het is van belang om objectief en nauwgezet te formuleren.

Doorgaande lijn

Het kan niet vaak genoeg gezegd: een doorgaande lijn is van essentieel belang voor continuïteit in de ontwikkeling van kinderen. In een doorgaande lijn tussen voorschool en school:

- bouwen leer- en ontwikkelingsdoelen op elkaar voort;
- komen inhoudelijke thema's in het aanbod overeen;
- is de pedagogisch-didactische aanpak afgestemd;
- is het ouderbeleid afgestemd;
- is de ondersteuningsstructuur afgestemd.

Op elk van deze punten ga ik hierna in.

Leer- en ontwikkelingsdoelen zijn bekend bij beide instellingen

Het afstemmen van doelen kan plaatsvinden met behulp van de SLO-doelen en ontwikkelingslijnen. Daarin is geformuleerd wat een kind zou moeten kunnen en kennen. Mogelijk zijn niet alle doelen haalbaar voor de voorschool. Wellicht kan er in dat geval een minimum- en een maximaal aantal geformuleerd worden, zodat voor een basisschool duidelijk is wat te verwachten.

Gezamenlijke thema's en activiteiten

Het afstemmen van thema's kan vrij gemakkelijk als voorschool en school dezelfde vve-methode gebruiken. Maar anders zijn er ook mogelijkheden. In elke methode komen thema's aan de orde. Bijvoorbeeld: welkom, seizoenen, feesten, gezondheid. Er kan afgesproken worden wat er behandeld wordt en waarop wordt voortgebouwd, zodat er herkenbaarheid ontstaat voor de kleuter in groep 1. Als voorschool en school in elkaars nabijheid zijn gevestigd, is het mogelijk om gezamenlijke activiteiten te organiseren. Deze zijn een goed middel om een inhoudelijk doorgaande lijn te realiseren. Dat kan gaan van een minimale invulling, bijvoorbeeld de ontvangst van Sinterklaas, tot een intensieve samenwerking waarbij de oudste peuters regelmatig in de kleuterklas spelen.

Afstemming pedagogisch-didactische aanpak

Professionals delen hun opvattingen over het omgaan met jonge kinderen. Dat gaat over zaken als: Wanneer grijp je in als kinderen ruzie maken? Wanneer bemoei je je wel/niet met het spel van kinderen? Wat is de visie op leren en ontwikkelen? Ook de aanpak bij kinderen die extra aandacht nodig hebben, hoort hierbij.

Afstemming ouderbeleid

Zowel voor ouders als school is het prettig als voorschool en school hebben afgestemd over het ouderbeleid. Hoe en hoe vaak worden oudergesprekken gevoerd? Wat wordt van ouders verwacht? Wat kunnen ouders van de voorschool/school verwachten? Welke afspraken zijn er over extra ondersteuning? Een evaluatie en herijking van afspraken met ouders behoort ook nadrukkelijk tot ouderbeleid. Sommige voorscholen en scholen hebben een gezamenlijke oudercommissie.

Afstemming ondersteuningsstructuur

Voor kinderen die extra aandacht nodig hebben, worden aparte afspraken gemaakt in het overdrachtsproces. Zodra ouders voor een school hebben gekozen, kan de voorschool een intern begeleider (ib'er) van

school vragen te komen kijken. Dat gebeurt meestal al voordat een kind drie jaar en negen maanden is. Voorschool, school en ouders maken afspraken over een warme overdracht. Hierbij zijn niet alleen een pedagogisch medewerker en ib'er betrokken, maar eventueel ook een pedagogisch beleidsmedewerker, zorgteam en/of de onderbouwcoördinator van de school. Wanneer blijkt dat een kind doorverwezen moet worden naar speciaal (basis)onderwijs, trekken de professionals samen op met ouders. Een ib'er die er zowel voor peuters als kleuters is, kan helpend zijn bij

Afstemming over zorgkinderen in de vve

Er zijn gemeenten die in het kader van de doorgaande lijn afspraken maken over de overgang van kinderen met speciale onderwijsbehoeften. Zo is er een voorschool waar de pedagogisch medewerker degene is die deze kinderen tijdig signaleert, zodat zij tijdens het maandelijkse zorgoverleg tussen ib'er, vve-coördinator en directeur besproken kunnen worden. Daarna kunnen verschillende acties volgen. De leraar van de kleutergroep of ib'er van de school kan bijvoorbeeld in de groep komen observeren. Ook kan aan een logopedist en fysiotherapeut die verbonden zijn aan een school gevraagd worden om advies.

Op een andere voorschool is er halfjaarlijks overleg met het consultatiebureau over de zorgkinderen. Er is een pilot uitgevoerd, waarbij de ib'er van de school ook verantwoordelijk is voor de zorgpeuters. Het doel is om eerder actie te ondernemen, zodat de school niet opnieuw het wiel hoeft uit te vinden. De betreffende peuterspeelzaal vindt vroegsignalering heel belangrijk en zoekt dan ook vroegtijdig contact met het consultatiebureau. Jeugdgezondheidszorg en GGD zijn partners in het gebouw, dus zijn er korte lijnen. Je kunt kinderen gewoon uit de groep halen en even meenemen naar de spreekkamer. Uiteraard worden ouders altijd geïnformeerd en uitgenodigd aanwezig te zijn bij gesprekken.

Tips voor de overstap naar de basisschool

- Besteed aandacht aan de zelfredzaamheid en zelfregulatie van het kind, zowel op de voorschool als op school.
- Nodig leerlingen van de school uit op de groep van de voorschool.
- Richt in de voorschool een themahoek in 'naar school'.
- Organiseer een maatjesproject, dat wil zeggen dat de beginnende kleuter al bij de eerste kennismaking een oudere kleuter als 'maatje' krijgt.
- Investeer in ouders en licht ze goed voor.
- Maak in driehoeksgesprekken (voorschool, school en ouders) vroegtijdig heldere afspraken over kinderen die extra ondersteuning nodig hebben.

het afstemmen over de ondersteuningsstructuur. Heldere afspraken tussen voorschoolse voorzieningen en scholen over de wijze waarop gegevens worden overgedragen, welke gegevens worden overgedragen en door wie, zijn bij kinderen met extra ondersteuningsbehoeften nog belangrijker. Overdracht vindt alleen plaats na toestemming van de ouders. Ook afspraken over de rol die ouders spelen bij de overdracht zijn van belang.

Literatuur

- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development experiments by nature and design*. Massachusetts USA: Harvard University Press.
- Bronfenbrenner, U., & Morris, P. (1998). The ecology of developmental processes. In: R.M. Lerner (Ed.), *Theoretical models of human development* (pp. 993-1028). New York: Wiley.
- Dekker, B., Paulussen-Hoogeboom, M.C., De Weerd, M., Jepma, I.J., Kruiter, J., & Beekhoven, S. (2016). *Conditie voor kwaliteit in kindvriendelijke overgang*. Geraadpleegd op 14 oktober 2020, van <https://www.regioplan.nl/wp-content/uploads/2018/08/15168-Conditie-voor-kwaliteit-in-kindvriendelijke-overgang-Regioplan.pdf>
- Fabian, H., & Dunlop, A-W. (2007). *Outcomes of good practice in transition processes for children entering primary school*. Geraadpleegd op 14 oktober 2020 van https://www.researchgate.net/publication/252093921_Outcomes_of_Good_Practice_in_Transition_Process_for_Children_Entering_Primary_School
- Fukkink, H., Hoogeveen, K., & Muller, P. (2016). *Ouderbetrokkenheid bij de overdracht. De rol van ouders bij de overgang van hun kind naar de basisschool*. Geraadpleegd op 14 oktober 2020, van <https://www.maatschappelijkkinderopvang.nl/wp-content/uploads/2018/06/BMK-Onderzoek-Sardes-ouderbetrokkenheid-kinderopvang-03-2016.pdf>
- Giallo, R., Treyvaud, K., Matthews, J., & Kienhuis, M. (2010). Making the transition to primary school: An evaluation of a transition program for parents. *Australian Journal of Educational and Developmental Psychology* (10), 1-17.
- Heerdink, H., & Hoogeveen, K. (2017). Doorgaande lijn voorschool – school. *De wereld van het jonge kind* 44(6), 12-15.
- Hoogeveen, K., & Beekhoven, S. (2018). *Effecten doorlopende lijn vve. Antwoord Kennisrotonde NRO*. Geraadpleegd op 14 oktober 2020, van <https://www.nro.nl/wp-content/uploads/2019/01/444-antwoord-effecten-doorlopende-lijn-vve.pdf>
- Hoogeveen, K. (Red.). (2019). Van Peuter naar kleuter. Een doorgaande lijn van voorschool naar school. *Sardes Special* (24).
- Lillejord, S., Børte, K., Halvorsrud, K., Ruud, E., & Freyr, T. (2015). *Measures with positive impact in transition from kindergarden to school: A systematic review*. Oslo: Knowledge Center for Education.
- Rooken, M., Kruiter, J., & Jepma, I.J. (2017). *Dag kinderdagverblijf, hallo school! Handreiking voor een kindvriendelijke overdracht*. Geraadpleegd op 14 oktober 2020, van <https://sardes.nl/C249-Doorgaande-lijn-voorschool---school.html>

Karin Hoogeveen

Pedagoog en onderwijskundige Karin Hoogeveen werkt bij Sardes, een onderzoeks- en adviesbureau voor de educatieve sector. Ze is gepromoveerd op een onderzoek naar de beroepsopvattingen van leraren. Samen met mensen uit beleid en praktijk bedenkt zij vernieuwende en creatieve manieren om optimale ontwikkelingskansen voor kinderen te creëren. Zie: <https://sardes.nl/C6-M9-Karin-Hoogeveen.html>.